

MATERIJALNOPRAVNI ASPEKT PREKRŠAJNOG PRAVA U ODNOSU NA MALOLETNIKE

Prof. dr Nataša Mrvić-Petrović, naučni savetnik
Institut za uporedno pravo, Beograd

Zakon o prekršajima iz 2013. godine reguliše odgovornost maloletnika za prekršaje na isti način kao što je to učinjeno u ranijim propisima. Kao jedna od osobenosti prekršajnog prava propisana je odgovornost roditelja ili staraoca maloletnika za prekršaje koje učini lice pod njihovim staranjem. U sistemu prekršajnih sankcija za maloletnike dominiraju brojem i po učestalosti izricanja vaspitne mere. Zakonom o prekršajima je data mogućnost, koja se ređe koristi u praksi, da se maloletniku odrede kazne (novčana i, kao krajnji izuzetak, kazna zatvora). U radu se preporučuju izmene zakonskih rešenja u pogledu sistematike odredaba koje se odnose na maloletnike, regulisanja statusa mlađeg punoletnog lica i preispitivanja potrebe da se kazna zatvora propisuje za prekršaje maloletnika. Autor konstatuje da nisu u dovoljnoj meri iskorišćene mogućnosti da se Zakonom o prekršajima predvide mehanizmi tzv. restorativne pravde.

KLJUČNE REČI: prekršaji / maloletničko kazneno pravo / maloletni učinilac / odgovornost / sankcije za maloletnike

UVOD

Od 1. 3. 2014. godine u primeni je novi Zakon o prekršajima (*Službeni glasnik RS* 65/2013) (dalje ZP) koji kao sistemski propis reguliše prekršaje, pa tako i položaj maloletnih učinilaca prekršaja. U ZP su zadržana rešenja koja su od ranije propisana u pogledu statusa maloletnih učinilaca. Iako uvažavaju osnovne smernice najvažnijih dokumenata Organizacije ujedinjenih nacija i regionalnih međunarodnih organizacija u vezi sa položajem dece u sukobu sa zakonom, ta rešenja ipak nisu u svemu saglasna Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik RS* 85/2005 - dalje ZMUKD). Zbog toga se čini da je procesni položaj maloletnih učinilaca prekršaja nepovoljniji u odnosu na one koji izvrše krivično delo, pogotovu uzimajući u obzir da ZP propisuje ne samo uslove pod kojima se može uspostaviti odgovornost maloletnog učinioca prekršaja i koje se sankcije mogu prema njemu primeniti, nego i postupak u kome se te sankcije izriču. Uzimajući u obzir opravdane zahteve da bi prekršajno pravo u tom domenu trebalo uskladiti sa maloletničkim krivičnim pravom, u ovom radu je učinjen pokušaj da se objasni *ratio*

legispojedinih normi koje regulišu položaj maloletnih učinilaca prekršaja i da se preporučuje izmena *de lege ferenda*.

Za razliku od krivičnog zakonodavstva u kome je položaj maloletnih učinilaca krivičnih dela regulisan posebnim zakonom, dok je status maloletnih učinilaca u nas teorijski i empirijski dobro istražen (kako pokazuju radovi Obrada Perića, Milana Škulića, Ivane Stevanović, Nikole Miloševića, Biljane Patić-Simeunović, Dragana Jovaševića, Milice Kovačević i niza drugih autora) u prekršajnom pravu se tom pitanju ne posvećuje posebna pažnja, verovatno zbog toga što je relativno mali broj maloletnika osuđenih za prekršaj, u poređenju sa punoletnim licima. Izuzetak predstavljaju radovi sudije Ljiljane Milić koja se kontinuirano ovom problematikom bavi (Milić 2010, 2013). Međutim, ova tema bi, zbog svoje aktuelnosti, trebalo da zaslužuje veću pažnju kako naučne, tako i stručne javnosti. Jer, činjenje prekršaja u doba maloletstva nesumnjivo spada u oblike devijantnog ponašanja mladih ako se pod tim podrazumeva "svaka aktivnost maloletnog lica ili maloletnih grupa koja predstavlja znatnije kršenje bilo koje društvene norme" (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, Kostić 2009: 223). Reč je o značajnom obliku maloletničke delinkvencije ili maloletničkog prestupništva, kako to pravilnije kaže Ljiljana Milić (Milić 2010: 164). Sa druge strane, sporno je da li bi prekršajno prestupništvo mogli smatrati delom maloletničkog kriminaliteta. Ipak, kriminološka povezanost krivičnih dela i prekršaja i sličnost kaznenopravne reakcije koja se primenjuje na te različite vrste devijantnog ponašanja mladih čini da se prekršajno prestupništvo ponekad smatra delom maloletničkog kriminaliteta, očigledno shvaćenog u širem smislu (Sheffler 2005: 20). Zato pokretanje prekršajnog postupka prema maloletniku može biti prvi pokazatelj da će se sukob te osobe sa zakonom nastaviti pošto ona postane punoletna i eskalirati vršenjem krivičnih dela. Zbog toga su značajno ustanoviti na koji je način regulisan položaj maloletnih učinilaca prekršaja u važećem prekršajnom zakonodavstvu Republike Srbije.

Mora se naglasiti da u pogledu regulisanja pravnog statusa maloletnika u prekršajnom postupku ZP u osnovi preuzima rešenja ranijeg ZP iz 2005 godine (*Službeni glasnik RS*, br. 101/2005, 116/2008, 111/2009), koji je, naročito u materijalnopravnom delu, bio usklađivan sa odredbama ZMUP. Novi ZP nije odstupio od ranije sistematike zakonskog teksta, te su zato odvojeno, u glavi VI koja nosi naslov "Odredbe o maloletnicima" propisane su samo tzv. materijalnopravne odredbe koje se tiču odgovornosti za prekršaj maloletnika, njegovih roditelja i nekih drugih lica i sankcija namenjenih maloletnim učiniocima, dok je u glavi XXXIII (članovi 291-300) propisan postupak u kome se izriču sankcije maloletnim učiniocima prekršaja. Izvršenje izrečenih prekršajnih sankcija nije regulisano Zakonom o prekršajima, pa se u tom delu shodno primenjuje ZMUKD. Takvo pravno-tehničko rešenje nije dobro i ukazuje na to da se novi ZP nije značajnije reformisao u odnosu na raniji ZP iz 2005. S obzirom na temu rada, valja se ograničiti na pitanja koja ZP reguliše u glavi VI.

ODGOVORNOST ZA PREKRŠAJ

Kao i dosadašnji zakoni iz oblasti prekršaja, ZP predviđa neoborivu pretpostavku da dete (maloletnik do 14 godina starosti) prekršajno nije odgovorno, jer po stepenu svog duševnog razvoja nije sposobno da shvati značaj prekršaja i da upravlja svojim postupcima. Kako nema deliktne sposobnost, dete ne može biti subjekt prekršaja pa se prema njemu ne može pokretati niti voditi prekršajni postupak. Interesantno je da je u nekim ranijim zakonima (na primer, Osnovni zakon o prekršajima iz 1958. godine) bilo je predviđeno da će u ovakvoj situaciji roditelji biti upozoreni da je njihovo dete izvršilo prekršaj, kako bi preduzeli odgovarajuće vaspitne mere. Slična odredba i sada postoji u

članu 297. st 2 ZP, ali se odnosi na situacije kada je maloletnik deliktno sposoban, a sud iz razloga necelishodnosti rešenjem obustavi prema maloletniku pokrenut prekršajni postupak.

Odredbe glave VI i druga pravila iz Zakona o prekršajima (ako nisu u suprotnosti sa ovim odredbama) se primenjuju na deliktno sposobne maloletnike starosti od navršenih četrnaest do navršenih osamnaest godina. Iste granice su predviđene i za krivičnu odgovornost maloletnika. Uzrast maloletnika prema kome se procenjuje njegova deliktna sposobnost i za koju se vezuje mogućnost primene vaspitnih mera ili kazni (u smislu člana 73) procenjuje se uvek prema starosti maloletnika u vreme izvršenja prekršaja, bez obzira koliko je godina učinilac imao u vreme donošenja odluke prekršajnog suda.

Za razliku od ZMUKD ZP ne predviđa posebne uslove za privilegovanje mlađih punoletnih lica tako što bi se dozvolila primena vaspitnih mera prema njima. O uzrastu učinioca koji je nedavno postao punoletan, sud treba da vodi računa prilikom izbora vrste i mere sankcije tako da pravilno izvrši njenu individualizaciju prema odlikama ličnosti učinioca a srazmerno težini i okolnostima pod kojima je učinio prekršaj. Da li je to dovoljno ili bi trebalo, po ugledu na ZMUKD, u ZP regulisati položaj mlađih punoletnih lica (od navršenih 18 do navršene 21 godine) i to tako da se dozvoli primena vaspitnih mera prema njima? S obzirom na to da su maloletnici mogu da zaključuju ugovor o radu od 15. godina, a od 16. da steknu punu poslovnu sposobnost zaključenjem braka, po odobrenju roditelja ili staraoca, kao i na činjenicu da im se po važećim propisima dozvoljava da steknu vozačku dozvolu pre punoletstva, a to su sve primeri da pravo uvažava okolnost da je u tim domenima, izuzetno, moguće izjednačiti u pravima, ali i obavezama, maloletno i punoletno lice, ne vide se razlozi zbog kojih bi bilo potrebno privilegovati mlađa punoletna lica time što bi se prema njima mogle izreći vaspitne mere. Pored toga, sudija ima zakonsku mogućnost da umesto novčane kazne mlađem punoletnom licu izrekne opomenu, što će sigurno učiniti, ako postoje uslovi za izricanje te sankcije. Međutim, moglo bi se razmišljati o drugačijem regulisanju člana 83. koji se odnosi na kaznenopravna dejstva punoletstva.

Izuzetno od opšteg pravila iz člana 18. ZP kojim se predviđa individualna subjektivna odgovornost fizičkog lica, odredbama u članu 72. stav 1. omogućeno da se zasnuje odgovornost fizičkog lica za drugog. Reč je o slučajevima u kojima za prekršaj deteta, koje nema deliktnu sposobnost, odgovara njegov zakonski zastupnik (roditelj, staralac ili drugo lice koje se po pravu upodobljava roditelju u pogledu obaveza da se o detetu stara). Roditelj, staralac ili drugo lice dužno da se stara o detetu postaju odgovorni za tuđi prekršaj kao posredni izvršioci za nečinjenja iz nehata zbog toga što su nepažljivo postupali u nadzoru deteta. U ranijoj teoriji su se razlikovale situacije odgovornosti roditelja za postupanja iz "nehata u nadzoru", koji bi odgovarao slučaju iz člana 72. st. 1 ZP i "nehata u izboru" (na primer, kada nejakom ili nepažljivom i lakomislenom detetu povere čuvanje stoke, iako znaju da se ne mogu pouzdati u njegove sposobnosti, pa stoga dođe do poljske štete).

Ako bi roditelji svesno naveli maloletnu decu da čine prekršaje (na primer, podstrekavanje na neovlašćenu seču šume), odgovarali bi u granicama svoga umišljaja kao podstrekači, bez obzira što njihovo dete nije prekršajno odgovorno po opštim pravilima iz članova 24 i 26). Odgovornost za drugog se uspostavlja pod uslovom da je dete učinilo prekršaj zbog izostanka dužnog nadzora koji je roditelj, staralac, hranitelj ili usvojlac (u pravnoj poziciji garanta) u konkretnom slučaju bio u mogućnosti da čini.

Otuda takva uzročno-posledična veza između učinjenog prekršaja i izostanka dužnog nadzora roditelja ili drugog lica treba da je utvrđena.

Prema članu 72 stav 2. posebnim zakonima, pod istim uslovima (kada je izostanak dužnog nadzora omogućio maloletniku izvršenje prekršaja) može biti predviđena odgovornost za prekršaj roditelja, usvojitelja, staratelja ili hranitelja, ali (po stavu 3) i nekog drugog lica za koja je propisana obaveza vršenja nadzora nad maloletnikom (na primer, vaspitača, nastavnika i slično), ako prekršaj učine deliktno sposobni maloletnici starosti od navršenih četrnaest do navršenih osamnaest godina. Reč je o relativno čestoj životnoj situaciji u praksi u kojoj roditelj ne brine o svom detetu ili, u odsustvu roditelja, vaspitač ili nastavno osoblje ne nadzire ponašanje maloletnika o kome su dužni da se staraju (Milić 2013: 18-19). Ako je prekršaj učinio deliktno sposobni maloletnik, roditelj ili drugo lice dužno da se o njemu stara odgovara samostalno za poseban prekršaj i to uporedo sa maloletnikom. Da li će takva odgovornost za drugog biti uspostavljena u konkretnom slučaju zavisi najpre od okolnosti da li je roditelj bio u mogućnosti da faktički vrši svoju funkciju garanta, kao i od činjenice, koju valja utvrditi, da je maloletnik u vršenju prekršaja mogao biti sprečen da su se oni bolje starali o njemu. Treći uslov jeste da je takav prekršaj roditelja ili lica zaduženih da se staraju o maloletniku propisan neki posebnim zakonom (recimo iz oblasti javnog reda i mira, sistema osnovnog obrazovanja i vaspitanja itd.). Nezavisno od ove odredbe ZP moguće bi bilo uspostaviti odgovornost roditelja ili staraoca za podstrekavanje maloletnika na prekršaj, recimo u slučaju kada nabavljaju motorno vozilo maloletniku koji još nije položio vozački ispit i još mu, propuštanjem dužnog nadzora, omogućavaju da to vozilo koristi (Milić 2010: 186). Pri tome je važno utvrditi da su roditelji ili staralac (ali i bilo koje drugo lice koje je preduzelo radnje podstrekavanja) delovali sa eventualnim umišljajem, koji mora obuhvatiti svest da se utiče na maloletnika – neposrednog izvršioca prekršaja i obeležja bića prekršaja koji će taj maloletnik učiniti.

SANKCIJE PREMA MALOLETNICIMA

I sistem prekršajnih sankcija je, kao i sistem krivičnih sankcija namenjen deliktno sposobnim maloletnicima, izgrađen premasocijalno-zaštitnom modelu, koji je korigovan modelom pravde (Mrvić-Petrović, Grbić 2009: 547). Takav sistem sankcija usmeren je na ličnost maloletnog učinioca prekršaja i rehabilitaciju i reintegraciju maloletnika u društvenu sredinu, slično kao i u maloletničkom krivičnom pravu. Zato se prema maloletnim učiniocima prekršaja primenjuju drugačije sankcije nego prema punoletnim licima. To su vaspitne mereupozorenja i usmeravanja ili pojačanog nadzora. Mere upozorenja su ukor i posebne obaveze, koje su slične merama iz člana 14 stav 2 ZMUKD, s tim što su po načinu izvršenja i trajanju prilagođeni prekršajnopravnoj reakciji. Međutim, za razliku od ZMUKD, mere pojačanog nadzora su samo dve i to pojačani nadzor od strane roditelja ili staraoca i pojačani nadzor organa starateljstva, pri čemu se češće praktikuje roditeljski nadzor.

Ostavljajući po strani generalni problem delotvornosti izvršenja vaspitnih mera pojačanog nadzora, potrebno je istaći da ZP sledi ideju koju postavlja ZMUKD da se prekršajne sankcije izriču kako bi se smanjio rizik od pojave maloletničke delinkvencije, i to tako što će se intervenisati i pomoći maloletnom učiniocu u procesu socijalizacije. Prema tome, pri izboru vaspitnih mera težina prekršaja je samo jedna (i to ne najvažnija) od niza drugih okolnosti o kojima sud mora da vodi računa, a koji su u članu 78. upravo i navedeni redosledom koji ukazuje na njihov značaj: starost maloletnika, stepen njegovog duševnog

razvoja, psihičke karakteristike, motivi zbog kojih je učinio prekršaj, dosadašnje vaspitanje, okolina u uslovi pod kojima je živeo, težina prekršaja, okolnost da ponavlja izvršenje prekršaja i sve druge okolnosti koje ukazuju da će se izborom odgovarajuće vaspitne mere najbolje postići svrha vaspitanja. Imperativna normama kojom se sudiji nalaže da uzme u obzir brojne okolnosti kako bi izvršio izbor odgovarajuće vaspitne mere i opredelio pravilno njeno trajanje, ukazuje na to da je svrha izricanja vaspitne mere specifična u odnosu na prekršajne sankcije namenjene punoletnim licima, iako ZP izričito svrhu vaspitne mere ne propisuje. Takvo opredeljenje je već prihvaćeno u sudskoj praksi u kojoj se angažuju stručnjaci iz nadležnog centra za socijalni rad (ređe i veštaci) kako bi se utvrdile okolnosti koje se odnose na ličnost maloletnog učinioca.

Prema članu 73.ZP jedino sud može izreći sankciju maloletnim učiniocima prekršaja, pri čemu mlađim maloletnicima može izreći samo vaspitne mere (i zaštitne mere, kada je to neophodno), a starijim- vaspitne mere, a u vidu izuzetka, kazne (i zaštitne mere). Inače, povredu materijalnog propisa o prekršaju predstavlja greška suda kojom mlađem maloletniku izrekne kaznu, koja se može odrediti samo prema starijem maloletniku (Vrhovni kasacioni sud, Uzz. 36/11 od 28. februara 2011, prema Delibašić 2012: 318).

U odnosu na ranija zakonska rešenja, novinu predstavlja stav 3. u kome je izričito predviđena mogućnost izricanja zaštitne mere uz kaznu ili vaspitnu meru. Zaštitne mere se izriču prema uslovima predviđenim u posebnim propisima ili prema opštim pravilima Zakona o prekršajima, sa izuzetkom zabrane vršenja određenih delatnosti i javnog objavljivanja presude koje se, prema članu 52. st. 3, ne mogu izreći maloletniku. Na taj način štite se ličnost i interesi maloletnog učinioca prekršaja. Međutim, nedorečenost samog ZP i nedostatak odgovarajućih zdravstvenih institucija mogu onemogućiti izricanje ili otežati izvršenje pojedinih zaštitnih mera, na primer, obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi.

Zakon ne precizira vrstu sudske odluke kojom se izriču vaspitne mere, pa je u tom delu moguće shodno primeniti član 78. ZMUKD, prema kome se vaspitna mera prema maloletniku koji izvrši krivično delo izriče rešenjem, dok se kazna maloletničkog zatvora izriče presudom.

Uslovi pod kojima se, izuzetno, može odrediti kazna starijem maloletniku predviđeni su u članu 81. U slučaju da je maloletnik u vreme izvršenja prekršaja imao status mlađeg maloletnika, a u međuvremenu, u vreme odlučivanja o njegovoj odgovornosti postao stariji maloletnik, trebalo bi postupiti prema stavu 1 i prema njemu izreći vaspitnu meru (ako to opravdava težina prekršaja, okolnosti vezane za ličnost učinioca i ako se time može postići svrha prekršajne sankcije), jer se te mere mogu izreći kako mlađim, tako i starijim maloletnicima (Milić 2013).

Prilikom izbora sankcija sud se rukovodi pravilom postupnosti (najpre se izriču lakše vaspitne mere, pa zatim teže), dok se kazne primenjuju izuzetno i u krajnjem slučaju. U članu 78. se imperativnom normom nalaže sudiji da uzme u obzir brojne okolnosti koje se odnose na ličnost maloletnika i uslove u kojima se razvija (starost, stepen duševnog razvoja, psihičke karakteristike dosadašnje vaspitanje maloletnika, okolina i uslovi u kojima živi) i one koje se tiču izvršenog prekršaja, kako bi izvršio izbor odgovarajuće vaspitne mere i odredilo pravilno trajanje. Zbog osobene prirode vaspitne mere i svrhe koju treba postići njenom primenom u ZP je u članu 79 zadržana odredba *in favorem* maloletnog učinioca prekršaja po kojoj je sud ovlašćen da izmeni donetu odluku o vaspitnoj meri ili da obustavi prekršajni postupak prema

maloletniku, pod uslovom da su se posle donošenja odluke pojavile okolnosti (za koje se nije znalo ili ih nije bilo u vreme donošenja odluke) koje bi uticale na donošenje drugačije odluke suda. Iz istih razloga je omogućeno preispitivanje potrebe izvršenja izrečene mere posle šest meseci od pravosnažnosti odluke kojom je vaspitna mera izrečena, dok je sud obavezan na vođenje posebne službene evidencije izrečenih vaspitnih mera (član 80).

Izricanje kazni maloletnom učiniocu prekršaja, a posebno kazne zatvora, predstavlja izuzetak. Da bi mogla maloletniku biti izrečena kazna, potrebno je da budu kumulativno ispunjeni uslovi, kako subjektivni (da je maloletnik prema svojoj duševnoj razvijenosti u vreme izvršenja prekršaja mogao shvatiti značaj svoje radnje i upravljati svojim postupcima i da je postupao sa većim stepenom krivice zbog čega ne bi bilo opravdano izreći mu vaspitnu meru), tako i objektivni (da je konkretnom prilikom ispoljen jači intenzitet ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, tj. da su ostvarene teže posledice). Kazna zatvora se može izreći maloletniku samo u krajnjem slučaju, pod posebnim zakonskim uslovima, a to su: težina učinjenog prekršaja, ponašanje i lične osobine maloletnika. Te okolnosti sudija utvrđuje na osnovu izvedenih dokaza, uz obavezno saslušanje maloletnika i pribavljeno mišljenje organa starateljstva. Postupna primena prekršajnih sankcija od lakših ka težim, koja je svojstvena maloletničkom prekršajnom pravu, rezultira time da se najteže sankcije koriste kao poslednje sredstvo reakcije. One se primenjuju izuzetno i u najkraćem trajanju. Što se tiče kazne zatvora, ona bi mogla maksimalno da traje 30 dana. U praksi se izbegava njeno izricanje, na šta utiču ne samo restriktivni uslovi propisani u ZP nego i činjenica da se ni do danas nisu stekli uslovi za izvršenje te kazne. Ali, čak i tada bi se opravdano moglo postaviti pitanje da li kratkotrajni zatvor može ostvariti očekivane rezultate u pogledu specijalne prevencije (Milić 2013: 29). Međutim, mogu se navesti i suprotni primeri. U Sjedinjenim Američkim Državama se smatra da upravo prema maloletnicima kratkotrajni zatvor u kombinaciji sa probacijom može da ostvari specijalno preventivno dejstvo i to zato što deluje *shock-sharp-short*, tj. zaprepašujuće, oštro i kratko (Mrvić Petrović 2010: 57). Na sličan poduhvat odvažili su se i u Nemačkoj, tako što su izmenama sistemskog zakona iz oblasti maloletničkog krivičnog prava (*Jugendstrafgesetz*) od 2013. godine dozvolili tzv. upozoravajuće zadržavanje (*Warnschussarrest*) maloletnika koje može trajati najmanje nedelju dana, a najviše četiri, s tim što se može izvršavati vikendom u naročitim omladinskim centrima. Tako je stvorena mogućnost da se, između ostalog, maloletniku ograniči sloboda kretanja čak i zbog prekršaja izostajanja sa školskih časova, što se smatra preteranim i kontraproduktivnim (Dünkel 2014). Pored toga, u nemačkom pravu je dozvoljeno neplaćenu novčanu kaznu izrečenu maloletniku za prekršaj zameniti kaznom zatvora, što u našem pravu nije slučaj. *De lege ferenda* trebalo bi razmisliti o razlozima zadržavanja kazne zatvora za maloletnike u našem pravu, koja se za sada ne može ni izvršiti zato što nema specijalnih zatvorskih ustanova tome namenjenih. Međutim, revizija postojećeg rešenja trebalo bi da usledi na osnovu zauzetog jasnog strateškog opredeljenja iz kojih razloga i u kom pravcu treba razvijati maloletničko kazneno pravo i da li je to celishodnije učiniti pod zajedničkom "kapom" ZMUKD ili uz primenu ZP kao specijalnog zakona, kao i do sada.

Sticanjem punoletstva menja se pozicija maloletnog učinioca kome je izrečena prekršajna sankcija: ZP tada nalaže obustavu izvršenja izrečene vaspitne mere u tom slučaju. Kako ZP ne predviđa poseban status mlađih punoletnih lica, odredbama koje regulišu dejstvo punoletnosti u članu 83. st. 1 isključuje se mogućnost izricanja vaspitne mere licu koje je u trenutku izvršenja prekršaja bilo maloletno, a pre ili u toku prekršajnog postupka postalo punoletno i u tom smislu ne ostaje mogućnost da se drugačije postupi,

kao što je i konstatovano u pravnom stavu broj 1. Višeg prekršajnog suda u Beogradu sa sednice od 26. oktobra 2010 (Mrvić Petrović 2014: 70). Otuda nema mesta ni shodnoj primeni članova 40 i 41. ZMUKD, čime je to lice, ako se prema njemu vodi prekršajni postupak zaista stavljeno u nepovoljniji položaj u odnosu na onoga koji je u istom uzrastu preduzeo radnju krivičnog dela. ZP ipak daje osnove da sudija, iako ne može izreći vaspitnu meru, ceneći sve one okolnosti koje bi inače uvažio prilikom izricanja vaspitne mere maloletniku, izvrši odgovarajuću individualizaciju sankcije i optira za opomenu umesto kazne. Bez obzira na tu faktičku mogućnost, čini se da bi bilo ispravnije fakultativno dozvoliti izricanje vaspitnih mera licu koje je kao maloletnik izvršilo prekršaj, a u toku prekršajnog postupka postane punoletno, pod uslovom da svojstva ličnosti i druge osobine tog lica ukazuju na to da bi bila celishodna primena vaspitne mere prema njemu. Na taj način bi bilo izbegnuto da se obustavlja izvršenje vaspitne mere onog trenutka kada, posle njenog izricanja, maloletnik postane punoletan, kako je propisano članom 83. st. 2. Kao uzor bi mogao poslužiti čl. 40 slovenačkog ZP (*Uradni list RS*, prečišćeni tekst, br. 29/2011).

PREPORUKE U CILJU POBOLJŠANJA POSTOJEĆIH REŠENJA

Radi posebne zaštite maloletnika prema kome se vodi prekršajni postupak, u glavi XXXIII je regulisan posebni postupak prema maloletnicima. Ipak, ZP ne uređuje ceo postupak, nego samo predviđa odstupanja od pojedinih procesnih instituta u odnosu na postupak koji se vodi prema punoletnim licima. Tako, na primer, Zakon ne propisuje posebnu nadležnost ili sastav suda koji odlučuje u prekršajnim stvarima u kojima su okrivljeni maloletnici, niti na drugačiji način reguliše procesna načela, pokretanje, tok, okončanje postupka ili rokove zastarelosti. Odnos između normi kojima je uređen postupak koji se vodi prema punoletnom licu i posebnih pravila koje se odnose na postupak prema maloletnicima regulisan je tako što se primarno primenjuju norme iz glave XXXIII, dok se supsidijarno primenjuju ostale odredbe prekršajnog postupka i to samo onda ako nisu u suprotnosti sa odredbama ove glave (detaljnije u Cvjetković 2013, Škulić 2013). Pored toga, ZP upućuje na shodnu primenu ZMUKD, pod uslovom da drugačije nije propisano ZP. To bi bilo u domenu izvršenja prekršajnih sankcija izrečenih maloletniku, izvršenja mera za obezbeđenje prisustva maloletnog okrivljenog u postupku ili vezano za mogućnost suđenja maloletniku u odsustvu.

Predviđenim izuzecima od opštih procesnih pravila treba da se onemogući štetno delovanje pokrenutog prekršajnog postupka na ličnost maloletnika, kao i da se stvore uslovi za što bolju individualizaciju sankcije koja će mu biti izrečena. Međutim, takvi izuzeci koji imaju za cilj da se maloletni okrivljeni stave u povoljniji položaj u odnosu na punoletne okrivljene, kao i da se zaštite maloletni svedoci "rasejani" su u nizu drugih, kako materijalnih, tako i procesnih odredbi. Tako je, na primer, isključena mogućnost određivanja tzv. supletornog zatvora prema maloletniku (čl. 41. st. 6), kao i izricanja zaštitne mere zabrane vršenja određenih delatnosti i javnog objavljivanja presude (čl. 52 st. 3), a po čl. 261 st. 4 odricanje maloletnog okrivljenog od prava na žalbu nema pravnog dejstva, dok je zaštita maloletnih lica u ulozi svedoka, na primer, propisana u čl. 211. st. 3, čl. 215. st. 4 i 5 ZP. Sve su to razlozi zbog kojih bi trebalo budućim izmenama insistirati da odredbe koje se odnose na maloletnike (i to kako učinioce, tako i oštećene prekršajem) budu grupisane u jednoj glavi.

Promenjena zakonska sistematika bi omogućila da se unaprede zakonska rešenja koja sada predstavljaju dobru osnovu da se poveća "katalog" sankcija i mera koje su

prepoznate kao alternativne sankcije i sredstva tzv. *restorative justice*, poput naknade štete (novčano ili radom) umesto kažnjavanja za prekršaj. Ali, da bi te mogućnosti bile iskorišćene potrebno je da se konačno razume da prekršajna reakcija mora da se uklopi u jedinstveni odgovor na potrebe dece u sukobu sa zakonom (Stevanović 2013) i da ona predstavlja tek tercijarnu prevenciju, koja treba da sledi posle osmišljavanja mera namenjenih maloletnicima, organizovanja maloletničkog pravosuđa i preduzimanja drugih značajnih društvenih aktivnosti na širem planu jačanja socijalnog položaja, vaspitanja i obrazovanja mladih (Sheffler 2005:12).

ZAKLJUČAK

Odredbe ZP koje se tiču odgovornosti maloletnih učinilaca prekršaja (po izuzetku i njihovih roditelja ili staralaca ako je prekršaj maloletnika "rezultat" njihovih propusta u vršenju dužnog nadzora) i sistema sankcija namenjenih maloletnicima nisu suštinski izmenjene u odnosu na ranija rešenja. ZP se kao *lex specialis* primenjuje prema maloletnim učiniocima prekršaja, pri čemu dopunski upućuje na ZMUKD. Odredbe ZP nisu u svemu usklađene sa ZMUKD. Jednim delom to zaista nalaže specifičnost prekršaja i odgovornosti za prekršaj (na primer, odgovornost roditelja ili staratelja za prekršaj deteta, drugačije regulisanje pravnog statusa mlađih punoletnika i slično). Izvesna rešenja, na primer, zadržavanje (neizvršive) kazne zatvora za maloletnike, trebalo bi preispitati u skladu sa koncepcijom razvoja sistema sankcija i opredeljenjem kako dalje razvijati maloletničko kazneno zakonodavstvo – da li treba jačati specifičnosti položaja maloletnog učinioca prekršaja ili insistirati na ujednačavanju zakonskih rešenja prema ZMUKD. Međutim, insistiranje na ujednačavanju zakonskih rešenja po svaku cenu nije dobro, jer se rizikuje da zakonske odredbe ne budu (adekvatno) primenjivane u praksi, pošto ne odgovaraju zahtevima prekršajnog postupka, koji mora ostati brz i efikasan.

LITERATURA

1. Cvjetković, V. (2013) Procesnopravne odredbe o maloletnicima u novom Zakonu o prekršajima (str. 35-64). U: *Postupanje sa maloletnicima u prekršajnom postupku*. Beograd: Pravosudna akademija i USAID-Srbija.
2. Dünkel, F. (2014) Reformen des Jugendkriminalrechts als Aufgabe rationaler Kriminalpolitik, *Recht der Jugend und des Bildungswesens*, 62(3) : 294-298.
3. Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2009) *Kriminologija*. Niš: Pelikan Print.
4. Milić, LJ. (2010) Položaj maloletnika u prekršajnom postupku (strane 164-188). U: R. Šarkić (ur.), *Zbornik sudske prakse prekršajnih sudova u Republici Srbiji*. Beograd: Udruženje sudija za prekršaje.
5. Milić, LJ. (2013) Materijalno pravne odredbe o maloletnicima u novom Zakonu o prekršajima (strane 7-34). U: *Postupanje sa maloletnicima u prekršajnom postupku*. Beograd: Pravosudna akademija i USAID-Srbija.
6. Mrvić-Petrović, N. (2010) *Alternativne krivične sankcije i postupci*. Beograd: Medija centar Odbrana.
7. Mrvić-Petrović, N. (2014) *Komentar novog Zakona o prekršajima*. Beograd: Paragraf Lex. N.
8. Mrvić-Petrović, N., Grbić, N. (2009) Alternativne krivične sankcije prema maloletnicima u Republici Srpskoj, *Pravni život*, LVIII, II (9): 547-548.
9. Sheffler, G. (2005) *Wenn Jugendliche straffällig werden...* Bonn: Bundesarbeitsgemeinschaft für Straffälligenhilfe.

10. Škulić, M. (2013) Specifičnosti postupanja sa maloletnicima u prekršajnom postupku (strane 65-88). U: *Postupanje sa maloletnicima u prekršajnom postupku*. Beograd: Pravosudna akademija i USAID-Srbija.
11. Stevanović, I. (2013) Zaštita prava maloletnika u prekršajnom postupku (strane 89-126). U: *Postupanje sa maloletnicima u prekršajnom postupku*. Beograd: Pravosudna akademija i USAID-Srbija.

Nataša Mrvić-Petrović, PhD, Principal Research Fellow
Institute of Comparative Law, Belgrade

MATERIALLY-LEGAL ASPECT OF THE MISDEMEANOR LAW IN RELATION TO JUVENILES

The Law on Misdemeanors of 2013 regulates the responsibility of juveniles for offenses in the same way as was done in the previous laws. As one of the characteristics of the misdemeanor's law is the responsibility of the parent or guardian of a juvenile for offenses that were committed by juveniles. In the system of sanctions for juveniles dominated by the number and frequency of imposing corrective measures. Law on Misdemeanors was given the opportunity, which is rarely used in practice, to identify minor penalties (fines and, as a final exception, prison sentence). The paper recommended changes in to Law: grouping provisions relating to minors in a separate chapter of Law, regulating the status of younger adult person (age from 18-21) and examining the need to prescribe imprisonment punishment for misdemeanors of juveniles. The author states that in Law on Misdemeanors are not sufficiently exploited mechanisms restorative justice.

KEYWORDS: misdemeanors / juvenile criminal law / juvenile offender / responsibility / sanctions for juveniles